

Johanna Jadstrand
010-473 58 49
Fredrik Malmberg
010-473 50 00

Till
Utbildningsdepartementet

Svar på remiss gällande Stärkt kvalitet och likvärdighet i fritidshem och pedagogisk omsorg, SOU 2020:34 (U2020/03811/S)

Sammanfattning

Förslagen gällande fritidshemmet

Specialpedagogiska skolmyndigheten är positiv till förslagen gällande utveckling av kvalitetsarbetet i fritidshemmet, ledningen av fritidshemmet och fritidshemmets lärmiljö. Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker eller har ingen synpunkt på förslagen gällande statsbidrag där fritidshemmet skulle kunna omfattas eller omfattas i högre utsträckning än idag.

Specialpedagogiska skolmyndigheten instämmer i utredningens förslag att extra anpassningar och särskilt stöd ska gälla även för att kunna delta i fritidshemmets undervisning och alltså inte enbart vara kopplade till att eleven ska nå skolans kunskapskrav. Fritidshemmet har en mycket viktig funktion inte minst för barn och elever i behov av stöd.

Specialpedagogiska skolmyndigheten välkomnar även förslaget att elever på fritidshemmet ska få möjligheter att ta del av det lokala förenings-, kultur och friluftslivet. Dock saknas ofta kunskap om att möta barn och ungdomar med funktionsnedsättning inom kultur- och föreningslivet.

Förslagen gällande pedagogisk omsorg

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen i betänkandet gällande den pedagogiska omsorgens uppdrag, kvalitetskrav, introduktionsutbildning, uppföljning och utvärdering, registerkontroll och tillsyn.

Specialpedagogiska skolmyndigheten är positiv till en utfasning av den pedagogiska omsorgen förutsatt att det kan säkerställas att det erbjuds flexibla lösningar och mindre sammanhang för de barn och elever som är i behov av det. Specialpedagogiska skolmyndigheten saknar sådana förslag i utredningen.

Övrigt

Barn och elever med funktionsnedsättning ska få det stöd och den stimulans som behövs för att på likvärdiga villkor lära och utvecklas i en trygg och tillgänglig lärmiljö. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill därför tydliggöra vikten av att se fritidshemmets roll samt den pedagogiska omsorgen ur ett helhets- och hälsofrämjande perspektiv. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser en brist i att utredningen inte i tillräcklig omfattning lyft fram barn och elever med funktionsnedsättning i betänkandet. Det innebär att gruppen i många delar är osynliggjord vilket får konsekvenser i bedömningar och förslag.

Specialpedagogiska skolmyndigheten ser generellt i alla de förslag och bedömningar som görs att myndigheten bör finnas med i en samverkansroll när det gäller framtagande av såväl utbildningar som handlingsplaner, riktlinjer och stödmaterial, för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten noterar att LSS-utredningen i sitt betänkande Översyn av insatser enligt LSS och assistansersättningen (SOU 2018:88) föreslår att korttidstillsyn före och efter skoldagen samt under lov bör omfattas av skollagen och att frågan bör ingå vid en framtida översyn av skollagen. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser att det vore lämpligt att denna fråga behandlas i samband med de nu aktuella förslagen om ändringar i 14 kap. skollagen.

Avsnitt 4 Fritidshemmets personal

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 4.5.1. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser dessutom att personal inom pedagogisk omsorg med motsvarande erfarenhet som i fritidshemmet bör kunna få validera kunskap för att kunna bli antagna till utbildning inom VAL. Detta skulle, särskilt om den pedagogiska omsorgen fasas ut, vara ett sätt att ta tillvara på den kompetens som finns hos personalen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen i avsnitt 4.6. Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att forskningen även behöver inriktas mot elever i behov av stöd eftersom fritidshemmet behöver utveckla sin organisation för att bättre möta och anpassa verksamheter för elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 4.6.1. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta att myndigheten bör finnas med i en samverkansroll i uppdraget för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Avsnitt 5 Kvalitetsarbete

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 5.7.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta att myndigheten bör finnas med i en samverkansroll i uppdraget för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 5.8.

Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det bör säkerställas att den tematiska kvalitetsgranskningen innefattar fritidshem i samtliga skolformer. I uppdraget bör även ingå att se över situationen för elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 5.9.

Avsnitt 6 Ekonomiska resurser

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömning 6.1. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill tillägga att en faktor att ta hänsyn till i resursfördelningen till fritidshemmen är elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget att statsbidraget för personalförstärkning inom elevhälsan och specialpedagogik ska omfatta fritidshemmet i den del som gäller specialpedagogik (6.2.3). Specialpedagogiska skolmyndigheten finner att detta är ett mycket viktigt förslag som stärker möjligheten för elever i behov av särskilt stöd att utifrån sina förutsättningar kunna utvecklas i den pedagogiska verksamheten vid fritidshemmet, oavsett skolform.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget att satsningen och statsbidraget för specialpedagogik för lärande ska innefatta fritidshemmet (6.2.3).

Avsnitt 7 Ledning av fritidshemmet

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen i avsnitt 7.1.2 och 7.3.4-6.

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningarna i avsnitt 7.2.1 och 7.3.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta att myndigheten bör finnas med i en samverkansroll i samtliga uppdrag till Skolverket som föreslås i avsnitt 7 för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Avsnitt 8 Fritidshemmets lärmiljö

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 8.4.1. Specialpedagogiska myndigheten anser att det är en stor utmaning att grupperna på fritidshemmet är stora och bemanningen låg. Det innebär att elever med funktionsnedsättning ofta inte får det stöd som behövs. Det får också ofta till följd att verksamheten brister i den helhetssyn som behövs för att kunna möta och tillgängliggöra undervisningen utifrån varje barns och elevs behov och förutsättningar. Därför är förslaget om ett förtydligt krav på ändamålsenlighet i förhållande till fritidshemmets lokaler, dvs. tillgängliga lokaler, och uppdrag till Skolverket om riktlinjer för gruppstorlek mycket viktiga och helt avgörande för att öka likvärdigheten och främja barns och elevers hälsa och lärande, särskilt om förslaget att fasa ut den pedagogiska omsorgen genomförs.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta fram att även en tillgänglig och ändamålsenlig utomhusmiljö i fritidshemmet är av mycket stor betydelse för ökad likvärdighet. I detta sammanhang vill myndigheten också särskilt betona vikten av att utgå från universell utformning vid ny- och ombyggnation, såväl inomhus som utomhus.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill lyfta att myndigheten bör finnas med i en samverkansroll i Skolverkets arbete med riktlinjer för utformning och funktionalitet av fritidshemmets lokaler.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 8.4.2. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill särskilt lyfta behovet av flexibilitet utifrån de behov och förutsättningar som finns i elevgrupperna. I vissa fall kan det t.ex. vara nödvändigt med mindre elevgrupper för att fritidshemmet ska kunna erbjuda en likvärdig och kvalitativ undervisning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen i avsnitt 8.4.3.

Avsnitt 9 Elever i behov av stöd

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslagen i avsnitt 9.2.1.

Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer, utifrån myndighetens erfarenhet vid rådgivning och kompetensutveckling, att förslagen är av särskild vikt för att säkerställa elevers rätt till stöd i fritidshemmet. Specialpedagogiska skolmyndigheten instämmer i att extra anpassningar och särskilt stöd ska ges även för att kunna delta i fritidshemmets undervisning och alltså inte enbart vara kopplade till att eleven ska nå skolans kunskapskrav. Fritidshemmet har en mycket viktig funktion inte minst för barn och elever i behov av stöd. Jämfört med skolan har fritidshemmet en friare form av undervisning som utgör en god grund för att bygga och utveckla sociala relationer och gemenskap.

Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det är viktigt att synliggöra barns rättighet till fritid och rekreation.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 9.3.1. Specialpedagogiska skolmyndigheten ser positivt på att elever som behöver stöd för att nå de kunskapskrav som minst ska nås erbjuds utbildning i fritidshemmet. Specialpedagogiska skolmyndigheten är därför tveksam till att det ska vara en möjlighet och inte en rättighet för elever. Det innebär en risk för att utbildningen inte blir likvärdig.

Avsnitt 10 Fritidshemmets möte med förenings-, kultur och friluftslivet

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 10.3.1. Personer med funktionsnedsättning deltar i mindre utsträckning i kultur- och nöjeslivet samt motions- och friluftslivet jämfört med befolkningen i övrigt.¹ Specialpedagogiska skolmyndigheten välkomnar därför även förslaget att elever på fritidshemmet ska få möjligheter att ta del av det lokala förenings-, kultur och friluftslivet. Dock saknas ofta kunskap om att möta barn och ungdomar med funktionsnedsättning inom kultur- och föreningslivet.² Specialpedagogiska skolmyndigheten ser fritidshemmets verksamhet som en mycket viktig länk mellan skola och fritid och vill därför förstärka vikten av den handlingsplan som Skolverket föreslås få i uppdrag att ta fram. Specialpedagogiska skolmyndigheten bör finnas med i en samverkansroll i uppdraget att ta fram en handlingsplan för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen i avsnitt 10.3.2. Specialpedagogiska skolmyndigheten vill framföra att det är viktigt att säkerställa att det finns kunskap om inkluderande förhållningssätt och pedagogiska konsekvenser som en elevs funktionsnedsättning kan innebära, i mötet mellan fritidshem och förenings-, kultur- eller friluftslivet.

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningen i avsnitt 10.3.3.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 10.3.4. Specialpedagogiska skolmyndigheten bör finnas med i en samverkansroll i

---

¹ *Alltjämt ojämlikt*, Socialstyrelsen, 2010 och *Förutsättningar för personer med funktionsnedsättning att nå ett aktivt och självständigt liv*, Vinnorapport från Parasportförbundet, 2018

² *Förutsättningar för personer med funktionsnedsättning att nå ett aktivt och självständigt liv*, Vinnorapport från Parasportförbundet, 2018

uppdraget för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Avsnitt 11 Pedagogisk omsorg

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.6.1. Specialpedagogiska skolmyndigheten finner att det är viktigt att minska skillnaderna mellan förskolans uppdrag och den pedagogiska omsorgen. En rik och språkutvecklande miljö är avgörande med tanke på Specialpedagogiska skolmyndighetens målgrupper där kompetens i exempelvis alternativ och kompletterande kommunikation (AKK) och svenskt teckenspråk behöver finnas. Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att ansvaret för att kartlägga och utreda behoven av stöd behöver tydliggöras och att barnets bästa behöver lyftas fram.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.6.2.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.6.3. Specialpedagogiska skolmyndigheten bör finnas med i en samverkansroll i uppdraget att ta fram en introduktionsutbildning för att säkerställa rätten till en likvärdig utbildning för barn och elever med funktionsnedsättning.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.6.4. Specialpedagogiska skolmyndigheten bedömer att det kan innebära utmaningar för ensamarbetande i egen regi och i det egna hemmet att bedriva ett systematiskt kvalitetsarbete och att det behövs stöd från huvudmannen. Det är viktigt att synliggöra barnets röst och att barn får komma till tals i det systematiska och kontinuerliga arbetet med att planera, följa upp, utveckla och utvärdera verksamheten (Barnkonventionen artikel 12).

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.6.6.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.7.2. Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det är angeläget att lagstiftningen ses över för att stärka skyddet för barn genom att förebygga risker för övergrepp inom såväl pedagogisk omsorg som fritidshem. Detta i synnerhet eftersom barn med funktionsnedsättningar i betydligt högre grad är utsatta för våld och övergrepp än barn utan funktionsnedsättning.³ Specialpedagogiska skolmyndigheten anser att det kan ifrågasättas om förslaget ger ett tillräckligt skydd för barn. Registerkontroll föreslås göras vid ansökan om att bedriva

---

³ *Respekt*, Barnombudsmannen, 2016 och *Om barn med funktionsnedsättning i Sverige och deras utsatthet för våld och kränkningar*, Kunskapssammanställning från Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Nationellt kunskapscentrum Barnafriid, 2016

pedagogisk omsorg i en privatbostad. När som helst efter ansökan kan dock en ny person folkbokföra sig på adressen. Det kan också förekomma att personer är bosatta eller flyttar in på adressen utan att folkbokföra sig där. Dessa kommer då inte omfattas av kravet på registerutdrag. Ur ett barnperspektiv bör det övervägas om registerkontrollen bör utökas.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker förslaget i avsnitt 11.7.3.

Specialpedagogiska skolmyndigheten tillstyrker i princip förslagen i avsnitt 11.8 och 11.8.1 men med följande kommentarer. Specialpedagogiska myndigheten vill betona att om den pedagogiska omsorgen fasas ut är det mycket viktigt att säkerställa att det erbjuds flexibla lösningar och mindre sammanhang för de barn och elever som är i behov av det. Sådana förslag saknas i betänkandet. Det är angeläget att verksamheten kan säkerställa trygghet och känsla av sammanhang vilket främjar elevers närvaro såväl som utveckling och lärande i skolan som helhet.⁴ Gruppstorleken är därmed en av flera avgörande faktorer för många barn och elevers välmående och i synnerhet för barn och elever i behov av stöd.

I betänkandet anges (s. 311) ”När det gäller barn som kan vara i behov av särskilt stöd så förefaller uppfattningen vara att de föräldrar som tidigt vet att deras barn är i behov av särskilt stöd, genom medicinska eller fysiska funktionsnedsättningar eller neuropsykiatrisk diagnos, de väljer förskola.” Specialpedagogiska skolmyndigheten vill uppmärksamma att myndighetens erfarenhet tvärtom är att många barn i behov av stöd, oavsett ålder, just väljer eller rekommenderas en placering i pedagogisk omsorg. Detta för att det är en mindre grupp med färre sociala relationer till både barn och vuxna samt ett lugnare tempo vilket uttrycks som gynnsamt för utvecklingen.

Specialpedagogiska skolmyndigheten saknar en analys av konsekvenserna av ett etableringsstopp för de barn och elever som kommer att finnas i de verksamheter inom pedagogisk omsorg som fortgår efter etableringsstoppet.

Avsnitt 12 Konsekvenser av förslagen

Specialpedagogiska skolmyndigheten delar bedömningarna i avsnitt 12.2.2, 12.2.3, 12.2.5 och 12.2.10.

Specialpedagogiska skolmyndigheten vill uppmärksamma att användningen av ”barn” respektive ”elever” bör ses över i avsnitt 12.2.9.

---

⁴ Antonovsky, *Unraveling the Mystery of Health: How People Manage Stress and Stay Well*, San Francisco, Jossey-Bass, 1987

Sakkunniga har i detta ärende varit Camilla Axelsson, Emelie Cramér-Wolrath Lotta Frejd, Christina Gärdin, Lena Hammar, Annika Jonsson och Eva Klubb Degsell. Föredragande har varit Johanna Jadstrand.

För Specialpedagogiska skolmyndigheten

Fredrik Malmberg

Generaldirektör